

Spoleczna percepcja zagrożeń i metod ochrony Półwyspu Helskiego

(Social perception of threats and methods of protection of the Hel Peninsula)

Elżbieta Zawadzka-Kahlau, Beata Kowalska, Jacek Lendzion, Ida Stanisławczyk

IMGW PIB, Oddział Gdynia

Abstract

Zmiany brzegowe zachodzące na Półwyspie Helskim budzą od dziesięcioleci zainteresowanie badaczy, służb odpowiedzialnych za ochronę brzegów i środowiska, użytkowników terenu oraz turystów. Wyważenie ocen dotyczących sposobu użytkowania i zabezpieczenia brzegów jest bardzo złożone ze względu na uwarunkowania geomorfologiczne, klimatyczne, a także, wynikające ze znaczącego ruchu turystycznego zmiany ekologiczno-krajobrazowe. Do głównych czynników zmian brzegu morskiego należą jednak procesy związane z dynamiką morza, pozostającą pod wpływem zmian klimatu: siła i częstość sztormów oraz prognozowany wzrost poziomu morza.

Skutki jednostkowego sztormu oceniane są systematycznie przez służby Urzędu Morskiego. Oceny zmian brzegu i przybrzeża dokonywane są przez specjalistów z dziedziny morfodynamiki brzegów w skalach długo i średniookresowych, z wykorzystaniem starych i nowych map, powtarzalnych pomiarów niwelacyjnych i interpretacji zdjęć lotniczych. Stan badań w tym zakresie został zreferowany w licznych publikacjach i jest dobrze znany środowisku naukowemu. Synteza tych badań wskazuje, że nasadowa i centralna część Półwyspu Helskiego podlega intensywnej erozji, wpływającej na zagrożenia powodzią sztormową, często o randze katastrofy brzegowej. Prowadzona ochrona brzegów, między innymi z zastosowaniem metody sztucznego zasilania, ma na celu uformowanie wydm gwarantujących okresowe bezpieczeństwo zaplecza w sytuacjach sztormowych.

Pomimo rozpoznania procesów dynamiki brzegów ciągle otwarty pozostaje jednak odbiór oraz społeczna i naukowa percepcja działań ochronnych, prowadzonych w celu zabezpieczenia brzegów.

Nasadowy odcinek Półwyspu Helskiego (km H 0,0- 4,0), stanowi przedmiot analizy podmorskich i odzatkowych zagrożeń obszaru, w ramach projektu Theseus 7 PR UE, oraz możliwych do zastosowania innowacji w zakresie zrównoważonych metod ich łagodzenia, w tym takich form użytkowania i zagospodarowania przestrzeni, które raczej wzmacniałyby, a nie osłabiały odporność na skutki zmian klimatycznych.

Przyjęto, że metody te powinny uwzględniać charakterystykę percepcji występującego ryzyka erozji i powodzi sztormowej przez różne grupy osób. W pierwszym etapie zebrano opinie kompetentnych osób z sektorów administracji publicznej, planowania, instytucji badawczych, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i lokalnego biznesu. Problem erozji brzegu jest postrzegany zarówno jako czynnik powodujący zagrożenia powodzią, co może mieć poważne konsekwencje dla bytu ludności i gospodarki, jak i wymuszający konieczność adaptacji do zmieniających się warunków klimatycznych. Część respondentów pomniejsza skalę i znaczenie tych zagrożeń, traktując je jako element procesu przyrodniczego, z którym społeczeństwo jest oswojone. Sytuacje zagrożeń powodziowych i erozji brzegu pojmowane są jako trudne do opanowania i sterowania oddziaływania sił przyrody, które są pogłębiane przez nieprzemyślane działania człowieka.

Działania ochronne prowadzone w strefie brzegowej są oceniane w przewadze jako skuteczne z punktu widzenia zasadniczego celu – bezpieczeństwa mieszkańców Półwyspu i zachowania infrastruktury na tym obszarze. Część respondentów widzi jednak pojawianie się negatywnych skutków tych działań dla społeczeństwa i przyrody, a nawet zastanawia się, czy nie przewyższają one korzyści wynikające z ochrony brzegów. Ochrona pozwala okresowo złagodzić wpływ procesów erozji, nie eliminując ich w dłuższym okresie. W sytuacjach ekstremalnych nie jest też możliwe zagwarantowanie całkowitego bezpieczeństwa. Dotychczasowe, bardzo kosztowne, metody ochrony brzegów, według respondentów, przynoszą wymierne lecz tylko krótkookresowe efekty, co nie budzi zaskoczenia wśród przyrodników, lecz niepokoi podatników.

Działania instytucji odpowiedzialnych za zarządzanie ryzykiem erozji i powodzi oceniane są przez poszczególnych respondentów w sposób bardzo zróżnicowany. Wskazuje się zarówno na wysoki poziom ich zgodności i współpracy, jak i krytykowane są one z powodu niepełnego poziomu koordynacji i znaczących różnic w działaniach kompensujących negatywne oddziaływanie inwestycji i niekontrolowanego zagospodarowywania obszarów

chronionych. Główne kontrowersje nie dotyczą ochrony przez sztuczne zasilanie brzegu, lecz wymuszone niekiedy przez działające na półwyspie podmioty gospodarcze, stosowanie „twardych” metod, w postaci opasek, gabionów i poszerzania brzegów Zatoki Puckiej po pola kempingowe.

Przy braku koordynacji działań (w szerokim sensie tego słowa) między planowaniem przestrzennym, administracją i przyrodnikami, opartych o rzetelne oceny możliwych skutków w dłuższej perspektywie, spodziewać się można utraty bezcennych walorów krajobrazu i środowiska, stanowiących podstawę atrakcyjności turystycznej Półwyspu Helskiego. Projekt Theseus operuje scenariuszami zmian w okresie ok. 70 lat.

Stosowane obecnie na Półwyspie metody ochrony brzegu jak i degradacja środowiska przez niekontrolowaną koncentrację bazy noclegowej na odcinku od Władysławowa do Chałup skutkować mogą największymi zmianami krajobrazu i ograniczaniem naturalnych procesów kształtujących brzegi od strony Zatoki Puckiej.

Pomimo szczytnych, znanych od wielu lat, zasad Zintegrowanego Zarządzania Obszarami Przybrzeżnymi (ZZOP), ich użytkownicy, znawcy środowiska oraz administracja nie zmiernają, jak wskazują na to treści zebranych w trakcie badań opinii, w kierunku wypracowania wspólnej płaszczyzny, mającej na celu zachowanie walorów przyrodniczych Półwyspu Helskiego, m. in. przez opanowanie umiejętności „życia z powodzią” i adaptacji do zmieniających się warunków klimatycznych.

Literatura:

Dubrawski R., Zawadzka-Kahlau E., 2006, Przyszłość ochrony polskich brzegów morskich, Wyd. Instytutu Morskiego w Gdańsku

Gerstmannowa E., 2005, Degradacja krajobrazu nadzatkowych fragmentów Półwyspu Helskiego na odcinku Władysławowo-Chałupy, [w:] Jerzy Cyberski (red.), Stan zagrożenia Półwyspu Helskiego, GTN, Wyd. V Nauk o Ziemi, 105-114.

Jędrzejczak., 2005, Turysta na Półwyspie-przekleństwo czy wybawienie, jw. 181-182

Kundzewicz Z.W., Matczak P., 2010, Zagrożenia naturalnym zdarzeniami ekstremalnym, Nauka 4, 77-86.

Miętus M., Jakusik E., 2005, Charakterystyka wiatru i falowania w rejonie cypla Półwyspu Helskiego, jw. 223-238.

Miętus M., J. Filipiak., Owczarek M., 2005, Zagrożenia zjawiskami meteorologicznym i klimatycznym Półwyspu Helskiego, jw. 59-76

Skóra K. F., 2005, Półwysep Helski – próba diagnozy ekologicznej klęski oraz recepta na rzecz rozwoju zrównoważonego, jw. 115-127.

Stanisławczyk I., 2005 Zagrożenia hydrologiczne Półwyspu Helskiego, jw. 251-258.

Sztobryn M., Stepko W., Zdunek R., 2005 Zmiany poziomu morza we Władysławowie, w:] Jerzy Cyberski (red.), Stan zagrożenia Półwyspu Helskiego, GTN., Wyd. V Nauk o Ziemi, j.w. 239-250.

Tomczak A., 2005, Wybrane zagadnienia z przeszłości geologicznej i przyszłości Półwyspu Helskiego, jw. 13-

Zawadzka-Kahlau E., 1999, Tendencje rozwojowe polskich brzegów południowego Bałtyku, GTN Gdańsk